

RESOCIALIZAREA PERSOANELOR PRIVATE DE LIBERTATE PRIN PROGRAME MULTIMODALE DE DEZVOLTAREA A AUTOCONTROLULUI EMOTIONAL

Nicoletta CANȚER,

lector universitar,

Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Abstract: *In this article are presented the results of a research regarding resocialization of detainees. Are analyzed detention's steps and their impact on detainees personality and over the resocialization trial. Based on this results has been elaborated a multimodal programme which was implemented in order to resocialize the detainees through developing the level of self-control.*

În ultimele decenii s-a instaurat concepția « «NOTHING WORKS » (nimic nu lucrează) cu referință la programele de resocializare realizate în cadrul instituțiilor penitenciare. Rata deținuților resocializați variază între 3-6 % conform statisticilor unor țări dezvoltate și circa 30% în cazul țărilor cu un sistem penitenciar punitiv. Disperarea este evidentă căci în pofida multiplelor intervenții realizate în cadrul diferitor sisteme de pedeapsă rezultatul pozitiv lasă de dorit. De cele mai multe ori insuccesul intervențiilor de resocializare a deținuților este atribuit următorilor factori: impactul negativ al culturii carcerale; nivelul scăzut al profesionalismului colaboratorilor; lipsa de resurse și finanțare, spații adaptate; neeficiența programelor propuse pentru promovarea în cadrul instituțiilor penitenciare și incapacitatea acestora de a atinge țintele dorite (modificarea comportamentului deținuților); neacceptarea ex-deținuților din partea comunității ceea ce stimulează recidiva.

Ne propunem să pornim de la analiza contextului general în cadrul căruia se realizează procesul de resocializare:

1. Etapele de ispășire a pedepsei prin care trece deținutul o dată cu venirea lui în penitenciar: perioada de carantină; perioada propriu zisă de ispășire a pedepsei, perioada de pregătire pentru eliberare. Fiecare dintre acestea au durate specifice și impact diferit asupra personalității deținutului.
2. În paralel deținuții parcurge etapele de adaptare la regimul de detenție: acomodarea, adaptarea, integrarea și incluziunea. Fiecare deținut în parte traversează această cale de adaptare într-un mod propriu, reeșind din particularitățile sale individuale de personalitate.
3. Impactul grupului și comunicării carcerale care este resimțit de fiecare deținut: faza de prizonizare, faza de prizonier/captiv; faza de desprizonizare prin care se reduce la zero influența pozitivă a intervențiilor realizate în cadrul penitenciarului ba chiar scade semnificativ pe fundalul celorlalte etape precedente. Mai mult decât atât presiunea de grup și impactul negativ al culturii carcerale ce se păstrează și după eliberare și nu dispăre ci doar se resimte la nivel de individ, iar în cazul unor situații de trai în comun se încearcă de a reinstala acele condiții inerent specifice mediului carceral, de exemplu cum ar fi în centrele de plasament temporar unde sunt referiți unii ex-deținuți, în cazul în care nu au unde locui sau chiar la revenirea acasă.
4. Fondalul emoțional sau dinamica stărilor emoționale pe parcursul detenției. Venirea în penitenciar nici de cum nu reduce spectrul trăirilor emoționale negative. Paleta și intensitatea acestora uneori ajungând la apogeu și aducând stări limitrofe sau chiar probleme de sănătate mintală. Resursele proprii ale deținutului în aceste cazuri nu sunt suficiente pentru a depăși aceste stări emoțional-negative.
5. Restructurarea orientărilor valorice și a motivației pe perioada detenției. Putem începe cu faptul că o dată ajuns în conflict cu legea persoana deja împărtășește careva valori și posedă o motivație asocială. Însă pe parcursul detenției sfera motivațională a personalității fie

devine lipsită de sens sau se restructurează în mare sub presiunea vieții în mediile închise, care reduc nu numai perimetrul de micare dar și cel motivațional.

Mai jos propunem o trecere exhaustivă prin prisma acestor componente a detenției cu reflectarea situației deținuților la fiecare etapă a detenției. Aceasta ne va permite identificarea traseului procesului de resocializare raportat la necesitățile deținuților, dinamicul detenției și corelarea eficientă cu intervenția psihologică.

Indicatori de resocializare prin prisma dinamicului perioadelor de detenție:

ETAPA/ Caracteristici	Intrarea în penitenciar	Perioada de carantină	Etapă de executare a pedepsei propriu-zisă	Pregătirea pentru eliberare	După eliberare
Starea fizică	Se menține în limitele normalității chiar dacă este emoțional stresat. Organismul funcționează la limita posibilităților și asigură o funcționare cât mai apropiată de cea a minimului de trai.	Starea fizică brusc se înrăutățește. Debutul unor boli și/sau acutizarea bolilor cronice. Slăbiciuni, vertij, amețeli, insomnii, pierderea poftelor de mâncare, palpitații, aritmii, pierderea din greutate,	Stabilizarea stării fizice, atenuarea consecințelor bolilor declanșante în perioada anterioară, Chiar dacă se întâmplă careva necesități, boli, deținutul știe unde se poate adresa, cum se va asigura asistența medicală, Contează pe susținerea din partea rudelor (medicamente, alimentație, haine de sezon) Practică sportul ce asigură o bună funcționare a organismului, plimbările zilnice la aer liber care sunt prevăzute de CEP	De regulă nu se înregistrează careva probleme majore. Bolile au fost tratate în măsura posibilităților sau în cazuri contrare are loc resemnarea și acceptarea bolii, stabilirea gradului de invaliditate.	Euforia libertății la prima etapă minimizează careva probleme legate de sănătate. Ele încep să reapară după câteva luni după eliberare și pot deveni destul de acute pe fundalul altor probleme adiacente care mai parvin pe parcurs.
Indici	F-	F-/-	F+	F+	F+/-
Starea emoțională	Stresat de tipul de pedeapsă stabilit de instanța de judecată; Puternic epuizat emoțional de procesul	Crește semnificativ anxietatea, frustrarea, nivelul de stres, pierderea încrederii în ziua de mâine. Cele mai stresante sunt	Stările emoționale puternice legate de pedeapsă sunt substituite cu probleme de relaționare în cadrul grupului de deținuți. Apar depresii, refuzul	Specifice sunt emoțiile ambivalente care sunt determinate de bucuria libertății și tensiunile legate de viitor și	Emoțiile pozitive foarte repede se epuizează și oferă locul disperării și deprimării determinate

	judiciar Dezamăjit, (de rude, complici, amici, avocat).	trăite legate de conștientizarea duratei pedepsei și pierderea sensului vieții. Ură, dorința de razbunare. Domină emoții preponderent puternic negative. Are loc dezechilibrul emoțional și comportamental Tentative suicidare, crește riscul de evadare. Compotamete autodistructive: greva foamei, autoflagelări și automutilare.	de a comunica, care cu timpul se ateniuază. Se stabilizează starea emoțională. Micile decepții și bucurii se încadrează în limitele unui echilibru emoțional.	posibilele dificultăți.	de incapacitate a/ necesitatea de a se adapta unui nou mediu diferit de cel penitenciar și de cel așteptat.
Indici	E-	E--	E=	E+/-	E+/-
Priorități activități specifice Motivații e, Valori	Revolta față de pedeapsă naște dorința și motivația de lupta pentru o altă pedeapsă mai ușoară.	Lipsa motivației de face ceva. Ruinarea sistemului de valori.	Necesitatea cea mai puternică este de a rezista încercărilor și provocărilor venite din partea grupului de deținuți. Lipsa oricăror dorițe. Trăiește cu amintirile din trecut și cu prezentul fără a construi careva planuri sau vise.	Apariția doriței de planifica ceva pentru viitor. Necesități legate de eliberarea nemijlocită (acte, loc de trai, restabilirea relațiilor cu rudele, posibil învățarea unei meserii), dar poate fi prea târziu.	Dorința de a salva libertatea și de a face ceea ce dorește.
Indici	M+	M-	M0	M+	M+
Intensita tea și impactul contactu lui cu grupul de	Lipsește sau este puțin cunoscut. Condamnatul primar nu presupune existența unor	Este informat despre unele dificultăți care ar putea apărea după repartizarea deținutului în	Chiar din primele ore de aflare în celulă încep influențele focalizate asupra deținutului. Este trecut prin	Presingul de grup de reugulă este transferat asupra celor noi veniți, deacea cei	Se păstrează stilul de comunicare și interrelețio nare acumulat

deținuți prin intermediul comunicării carcerale CC	astfel de influențe negative din partea grupului. La moment nici nu contează căci el păstrează convingerea că încă v-a putea schimba decizia instanței de judecată prin recursuri la curțile de apel și/sau la curtea supremă de justiție.	celulă, dar din cauza propriilor trăiri puternice nu se atrage atenție la acestea. De regulă este susținut de deținuții aflați în aceeași situație și la aceeași etapă.	toate ritualurile specifice comunicării carcerale. Deținutul inițial manifestă opoziție pentru care este pedepsit, sau alții foarte repede se supun și evită pedepsele corporale în schimb li se atribuie un statut jos. Impact major negativ permanent și stabil exercitat direct asupra deținutului din partea grupului prin intermediul comunicării carcerale.	aflați la această etapă nu resimt așa de puternic acest impact, dar nici nu pot merge împotriva regulilor nescrise. Însă deja știu cum să se comporte în așa mod încât să nu contravină acestor norme ale comunicării carcerale și nici să nu încalce regulamentul de executare a pedepsei pentru a nu atrage sancțiuni suplimentare.	de-a lungul detenției. Persoana tinde să se conducă de aceleași reguli preluate din subcultura carerală. Consideră că așa este corect și eficient. Daor că de data aceasta lipsește presiunea de grup, este alegerea proprie a persoanei.
Indici	CC 0	CC +	CC -	CC slab	CC slab
Etapele adaptării și integrării deținutului	<u>Dezadaptare socială.</u>	<u>Dezintegrare. Deținutul este exclus din cercul comunicării obișnuite pentru el. Grupul de referință este substituit prin grupul de deținuți, despre care de regulă deținutul primar nu știe aproape nimic. Iar în cazul în care este informat începe să-și facă mai multe griji care îl epuizează și</u>	Acomodare Adaptare, Integrare,	Incluziune: Deținutul funcționează ca parte integră a grupului de deținuți. Este foarte greu să se reconcentreze pe alte modele de comunicare și comportament, chiar dacă conștientizează necesitatea și are dorința. Perioada dublelor	Excludere din drupul de deținuți. Lipsa altor contacte sociale sau restabilirea relațiilor sociale de pînă la detenție. În alte cazuri căutarea contactelor cu foștii deținuți care s-au eliberat anterior.

		<u>mai mult.</u>		standarte: la unele încă nu poate renunța, iar celelate fie nu le cunoaște, fie nu este pregătit suficient pentru viața în condiții de libertate.	
Indici	D-	D--	D=	D+	D-
Indici	Codul etapei				
Fizici	F-	F-/-	F+	F+	F+/-
Emoțional	E-	E--	E=	E+/-	E+/-
Motivaționali	M+/- puternic negativă	M- negativă	M0 lipsa motivației	M+ puternic pozitivă	M+ pozitivă
Impactul culturii carcerale	CC 0 necunoscut	CC + este informat și susținut	CC – Impact negativ direct și nemijlocit major	CC slab	CC slab
Gradul de adaptare	D-	D-/-	A=	A+	D0
Zonă de intervenție	Negativă	Negativă	Pozitivă	Pozitivă	Pozitivă

Concluzii:

- Analiza stării psihoemoționale la aceste etape variază de la una total negativă (E-); stabilitate și echilibru emoțional (E=), Emoții ambivalente (E+/-) și starea emoțional pozitivă (E+)
- Analiza motivației deținutului și a orientărilor valorice ale acestora ne-a demonstrat că pe parcursul detenției această latură suferă modificări majore făcând ca deținutul să fie total demotivat, iar structura orientărilor valorice devine total distorsionată, fiind substituită cu cea a nonvalorilor morale promovate de subcultura carcerală.
- Deosebim în funcție de mulți factori care acționează asupra deținutului Zone favorabile pentru intervenție: Zone de stabilizare (Z=); Zone pozitive (Z+) și Zone cu impact negativ major pentru intervenție (Z-);
- Procesul de resocializare a deținuților nu trebuie văzut ca fiind finit o dată cu eliberarea deținutului din penitenciar, el trebuie să fie prelungit în timp și asigurat prin servicii specializate, pregătite din punct de vedere metodic și reglementat normativ.
- Se pierde marea majoritate a timpului util de a fi folosit pentru resocializare, se are în vedere perioada de executare propriu zisă în care deținutul este stabil emoțional, și poate asimila intervenții psiho-sociale, dar se lasă în umbră deoarece sunt mulți deținuți, puțin personal, iar ”atâta timp cât la deținut totul este bine de ce să intervenim și să îl deranjăm cu alte activități?” (citat opnia specialiștilor în cadrul focus-grupurilor).
- Intervențiile realizate în etapa de pregătire pentru eliberare sunt prea întârziate și uneori nu se reușesc sau nu este suficient timp pentru ele. Deținuții nu sunt pregătiți și motivați pentru a primi și accepta aceste intervenții care de fapt sunt absolut necesare pentru ei. În cazul eliberării înainte de termen de regulă această etapă de pregătire se omite totalmente considerând că deținutul este deja resocializat și nu prezintă pericol social.

- Am constatat că obiectivele programelor de resocializare sunt cooraportate la etapele de detenție (de carantină, executarea propriu-zisă, pregătirea pentru eliberare). Dar nu se ține cont de loc bunăoară de etapele pe care le trăiește deținutul în cadrul procesului de adaptare la regimul de detenție (faza de prizonizare, de captiv, de desprizonizare, sau de satadiile adaptării: dezintegrare, dezadaptare, acomodare, adaptare, integrare, incluziune și excludere). Astfel prin programele propuse pentru realizare se reese din interesele instituției și nu din necesitățile deținuților care recurg din specificul fazelor de adaptare la regim și problemele lor personate generate de sindromul de prizonier.
- Deasemnea programele de resocialiaze nu sunt adaptate sau orientate spre susținerea psiho emoțională a deținutului care trăiește perioadele menționate mai sus. De exemplu atunci când deținutul trăiește o dramă emoțională legată de frica încarcerării și dezamăgirea totală (la etapa de anunțare a sentinței și inrtarea în vigoare a sentinței privative de libertate, urmată de perioada de carantină) din partea penitenciarului i se oferă programe de informare ce țin de drepturile și obligațiile deținutului și despre regulile de executare a detenției. Nu negăm necesitatea acestora doar perioada de administrare a lor. Este oare deținutul tocmai atunci interesat de aceste conținuturi, sau este el capabil să le perceapă și să le stocheze în memorie și să le fixeze în propriul comportamet. În plus tot atunci încep evaluările și psihodiagnosticul destul de versat și de lungă durată și nu mai puțin important obligatoriu pentru fiecare deținut nou-sosit. Nu uităm că abia de câteva zile se finisase procedura de anchetă și urmărire penală cu sute de întrebări și acuzații în adresa acestuia. Cît de veridice vor fi aceste date obținute în baza diagnosticului, care v-a fi gradul de deschidere și colaborare a deținutului cu psihologul, asistentul social în acest context. Cam la fel de utile ca și pentu un pacient cu durere de dinți care a venit forțat și impus de durere la medicul stomatolog iar acesta ar începe cu procedura de înnălbire a dinților și metodele de profilaxie a cariilor dentari.

În majoritatea surselor și în cadrul formărilor colaboratorilor o atenție deosebită se atribuie psihodiagnosticului și metodologie de documentare a lucrului cu deținutul. Evident că nu punem sub îndoială necesitatea acestora, dar de regulă anume la aceasta se reduce lucrul psihologului, și nu mai este timp pentru consiliere, dar de programe de grup nici vorbă să mai fie, căci ele necesită mult timp pentru pregătire, orgnizare, implică ricuri majore de securitate și eforturi semnificatie la promovare și apoi la raportare. Este mai simplu să raportezi că nu sunt doritori să participe la program sau că nu este timp sau spațiu.

Instituțiile penitenciara trebuie să resocializeze deținutul. Există mai multe abordări în ceea ce privește debutul acestui proces: resocializarea deținutului poate începe cu 6-3 luni înainte de eliberare, acum predomină concepția confrom căreia resocializarea trebuie să înceapă cu prima zi de detenție. Dacă să raportăm la etapele de detenție atunci în primele luni se produce adaptarea la detenție sau se mai numește etapa de prizonizare sau de captiv, în care deținutul învață să trăiască în detenție și să facă față situațiilor specifice mediului închis. Deci nu putem vorbi despre dezvoltarea abilităților de viață la libertate când toată ființa deținutului este posedată de dorința de a supraviețui în condiții de detenție. Deci vom pleda pentru ca resocializarea să pornească în tempuori firești și adaptate la necesitățile deținuților. Mai putem aduce drept exemplu „fenomenul glaciuar”, conform căruia deținutul odată cu intrarea în penitenciar tinde să uite tot ce ține deviața de la libertate, este un mecanism de autoconservare care pare să fie dictat de mecanismele de autoapărare ale creieului. Se șterge tot ce ar putea pune în risc viața din detenție, se referă atît la experințe pozitive cît și la cele negative. Se poate vorbi și despre faptul că subcultura carcerală vine drept mecanism de salvare pentru deținut punînd în funcție alte reguli și valori de viață cum ar fi să nu furi de la alt deținut, să porți răspundere pentru propriile cuvinte și fapte, ș.a.

Reeșind din cele menționate mai sus am elaborat un program multimodal de resocializare a deținuților. În cadrul acestuia vor fi realizate următoarele obiective: Dezvoltarea autocontrolului (Self control și management) ; a inteligenței emoționale, a empatiei;

Dezvoltarea competențelor sociale necesare pentru stabilirea și menținerea relațiilor interpersonale, și motivarea și stabilirea scopurilor de viață.

S-a demonstrat că toate aceste componente se pot dezvolta pe parcursul vieții spre deosebire de IQ, raționamentele morale, trăsăturile de personalitate și caracter dezvoltarea cărora se finalizează la 18-24 ani. Acesta este un motiv pentru care se poate interveni la diferite vârste și în contexte oportune perioadelor de detenție.

Programul multimodal se va realiza prin administrarea a mai multor metode și tehnici:

1. Scala tonurilor emoționale Rene Habard poate fi aplicată pentru conștientizarea stărilor cronice trăite de deținut și managementul emoțiilor.
2. Analiza tranzațională a lui Eric Bern este eficientă în conștientizarea tranzațiilor incorecte aplicate de deținut în contextul relațiilor interpersonale și în relație cu sine însuși.
3. Metaforele terapeutice (pot fi foarte utile și acceptate de către grupul de deținuți din motivul că în cadrul subculturii carcerale lirica carcerală include diverse forme ale acestora și ele sunt ușor de înțeles și acceptat de către deținuți. Nu ar exista pedimente în administrarea lor.
4. Dezvoltarea relațiilor interpersonale în mod special între bărbat și femeie prin terapie cognitiv-comportamentală. Subcultura carcerală are multiple trimiteri la acest subiect și promovează două linii distincte: rolul de mamă care trebuie stimată și rolul de femeie-iubită care este infidelă și ușuratică. În acest sens putem fără a contrazice aceste două poziții să venim cu explicații care să fie bazate pe necesitatea dezvoltării personale. Teoria piramidală a construcției societății în bază de gen prezentată de psihologul rus Pavel Racov.
5. Art-terapia: În cadrul penitenciarului un rol aparte aparține creării diferitor imagini artistice obiecte frumoase, dar de confecționarea lor se pot ocupa doar persoanele cu anumite aptitudini. Prin aceste tehnici artterapeutice putem atrage aceste persoane dar și oferi posibilitate de exprimare și celor care nu au talent dar pot crea propriile creații valoroase pentru ei înșiși. Tehnici ale colajului, artepia, meloterapia, terapia prin nisip pot fi aplicate cu succes în atingerea obiectivelor menționate mai sus.
6. Consilierea existențială cu metodele și procedurile ei specifice. Scopul principal al terapiei existențiale este de a-i ajuta pe clienți să conștientizeze că au libertatea de a-si construi propriul destin, dar și responsabilitatea pentru propriile acțiuni. Pe măsură de clientul conștientizează aceste momente el va putea să-și clarifice identitatea personală și să-și contureze propriile scopuri, și modalități de realizare a acestora, precum și să construiască relații interpersonale satisfăcătoare și să fie mulțumit de sine și viața sa.

Cercetarea noastră a demonstrat că deținuții au nivel scăzut al autocontrolului, inteligenței emoționale și al empatiei sau chiar lipsa acesteia. În cazul deținuților resocializați se constată un nivel mai înalt de empatie și al autocontrolului. Analiza contextului subculturii carcerale demonstrează că aceasta conduce la dezvoltarea empatiei. Anume prin programul multimodal urmărim dezvoltarea acestor indicatori în vederea facilitării grupului de resocializare a deținuților. Mai jos propunem Cadrul general al programului multimodal:

1. Intervenția psihologică la nivelul Dorințelor/ motivației /scopurilor/aspirațiilor/viselor care constituie temelia pe care se poate construi resocializarea ulterioară.

Indicatori	Dorințe/ motivație /scopuri/aspirații/vis				
Conținutul orientativ	lipsa acestora	prosociale		antisociale	
Modul de realizare	impredictibil	constructiv	distructiv	constructiv	distructiv
Rezultat final	negativ	pozitiv	negativ	pozitiv	negativ
Zone de intervenție	stimularea dorinței de viață, motivația și crearea/identificarea noilor		dezvoltarea modelelor constructive de realizare a aspirațiilor	reorientarea, redefinirea scopurilor	reorientarea redefinirea scopurilor; dezvoltarea modelelor constructive

	perspective de viață, aspirații				de realizare a aspirațiilor
--	---------------------------------	--	--	--	-----------------------------

2. Inteligența Emoțională, Self-controlul, Empatia care construie pereții intervenției psihologice. Propunem următoarele fazele de dezvoltare:

Faza I	Faza II
I. recunoașterea emoțiilor proprii	IV. recunoașterea emoțiilor altor persoane
II. controlul emoțiilor proprii	V. controlul emoțiilor altor persoane
III. anticiparea propriilor stări emoționale	VI. anticiparea stărilor em. ale altor persoane

3. Competențe sociale necesare pentru a dezvolta, menține relații interpersonale care reprezintă spațiu de autorealizare.

4. Capacitatea de a-și asuma responsabilități sau acoperișul care asigură progresul și autorealizarea.

Bibliografie:

1. Florian, Gheorghe, Dinamica penitenciară, București, Ed. Oscar Print, 1998;
2. Florian Gheorghe, Psihologie penitenciară, București, Ed. Oscar Print, 2001;
3. Florian, Gheorghe, Fenomenologie penitenciară, București, Ed. Oscar Print, 2003;
4. Mitrofan, N., Zdrenghea, V., Butoi, T., Psihologie judiciară, București, Ed. "Șansa", 1992 ;
5. Дмитриев Юрий, Казак Бронислав, Бронислав Казак, Казак Бронислав Брониславович Пенитенциарная психология, Издательство: ФЕНИКС, ТОРГОВЫЙ ДОМ, 2007 г.